

Kapitel 8 Opgave A

Omkring retssagen mod "Fanny Hill"

Romanen "Fanny Hill. En glædespigens erindringer", er skrevet af den engelske forfatter John Cleland og blev udgivet første gang i 1749.

Bogen blev ved udgivelsen forbudt i Danmark, og dette forbud blev stadfæstet så sent som i 1950'erne. Men i forbindelse med opbygningen af velfærdssamfundet i 1950'erne og 60'erne skete der efterhånden en opblødning af de moralske normer. Det var baggrunden for, at forlaget Thaning og Appel i 1963 besluttede at udgive romanen på dansk. Forlæggerne kendte formentlig intet til det eksisterende forbud, før myndighederne gjorde dem opmærksom på det. For at undgå en beslaglæggelse foreslog forlaget, at man i første omgang nøjedes med at trykke et prøveoplag på højst 20 eksemplarer, som skulle sendes til bedømmelse hos forskellige fremtrædende kulturpersonligheder.

Trods eksperternes meget positive tilkendegivelser besluttede myndighederne at retsforfølge bogen. Det førte til behandling ved alle tre retsinstanser, der alle frikendte bogen.

I direkte konsekvens heraf blev straffelovens såkaldte pornografiparagraf afskaffet i 1969.

Nedenstående aktstykker fra retssagen mod Fanny Hill er hentet fra Leif Blædel: *Sagen om Fanny Hill. Forhistorie – Anklage – Erklæringer – Procedure – Dommene – Omgængelse mod demokratiet*, Thaning & Appel 1965, hvor der også kan findes yderligere materiale.

1. af Eksperternes erklæringer

17 eksemplarer af bogen blev udleveret til forskellige kulturpersonligheder, der blev betragtet som "eksperter". De afgav kort tid efter deres erklæringer. Tre af dem, forfatteren Aksel Sandemose, overlæge E. Geert Jørgensen og redaktør Ole Storm gjorde det i form af anmeldelser af bogen i forskellige dagblade. Nogle af udtalelserne gengives her uforkortet i samme rækkefølge som de blev fremlagt i retten.

Forfatteren Hans Jørgen Lembourn:

"Fanny Hill" hører til litteraturens lystigste og elskværdigste erotiske romaner, den skildrer kærlighedsakten muntert og åbenhjertigt, der er oplagt fortællerglæde og saftig vitalitet i beretningen om den raffineret "uskyldige" Fannys opdragelse i elskovskunsten. Selv om bogen ikke rummer store literære ambitioner, er den velsagtens den bedste i den erotiske genre fra det 18. årh. Bogen kan umuligt skade nogen — der er intet umenneskeligt eller nedrigt i den. Den er et karsk bravo til den naturligste af alle menneskelige udfoldelser.

Forfatteren Peter P. Rohde:

"Fanny Hill" er en velskreven bog, der med ikke ringe sproglig takt og menneskelig finfølelse behandler et delikat emne. Spørgsmålet om, hvorvidt en bog, der udelukkende består af samlejeskildringer, er pornografisk, lader sig efter min mening ikke besvare. Hvis man på grund af dens seksuelle karakter vil stemple den, stempler man samtidig Vorherre som den største af alle pornografer, eftersom det dog er ham der har indstiftet seksualakten og bestemt, at jorden skal befolkes og vorde mangfoldig på den måde. Den eneste fornuftige målestok for, hvad der er pornografi og hvad der ikke er det, er derfor den til enhver tid gældende opfattelse. For 200 år siden lod det sig altså gøre at få en bog af denne art udgivet, for 100 år siden var det utænkeligt, nu er det atter muligt (Miller, Mykle, etc.). At tillade den ene og forbyde den anden er et udtryk for mangel på konsekvens og en offentlig instans uværdig.

Hvad man kan indvende mod bogen, er at dens ensidige behandling af samlejet gør den monoton og sluttelig en smule kedsommelig. Disse skildringer ligger under det faldende udbyttes lov, vi læser ikke de sidste skildringer med tilnærmelsesvis samme appetit som den første. Heri ligner bogen rigtignok livet selv, hvor en sådan ensidighed straffes med en vis lede, og bogen kan uden at dette dog har været forfatterens hensigt) have en gavnlig belærende virkning ved at lade denne betydningsfulde sandhed dages for læserne, som således måske modnes for en forståelse af, at livet, hvis der skal være fornøjelse ved det, ikke er lutter knep.

Forfatterinden Tove Ditlevsen:

"Fanny Hill" er bogen om en glædespige, der er det for sin egen glædes skyld, hvilket vist nok er enestående i litteraturen så vel som i virkeligheden. De talrige skildringer af den normale, naturlige elskovsakt (for der findes ingen perversiteter eller raffinementer) er overordentlig poetiske, yndefulde, næsten uskyldige og fyldt med så underfundige omskrivninger, at man givetvis kommer til at tænke på Salomons Højsang. I "Fanny Hill" er livet en munter og fornøjelig affære, og damen selv er blottet for list, ondskab og andre nedrigheder, ja selv professionens sans for økonomisk vinding er hende så temmelig ligegyldig. Efter min mening er bogen absolut ikke uden litterær værdi, ligesom jeg ikke med min bedste vilje kan indse, noget menneske skulle kunne tage skade af at læse den.

Forfatteren Klaus Rifbjerg:

Fanny Hill! Alene navnet er jo en fanfare med associationer både til kønt hvælvede bagpartier og strålende venusbjerge. Efter at have læst romanen også i dens danske version føler jeg trang til at udtale min glæde over at slig opildnende litteratur dog findes. Det er jo den rene Morten Korch, som stemmer en til rødkindet andagt med sin fromme optimisme og stædige tro på, at kærligheden - den kødelige - er en velsignelse, der kun kan tjene til opbyggelse og glæde for os alle.

Sjældent finder man indenfor en bogs rammer en sådan tro på mulighederne som i *Fanny Hill*, og i en tid, der angriber kunsten for dens negativitet og nihilisme, må John Clelands værk komme som sendt fra himlen. Her er potens (misundelsesværdigt!), positivitet, livsglæde og tro på tilværelsen ud over alle grænser. Alt lykkes i en gasovn, kunne være dens motto, når man tænker på, hvor mange, der bliver taget ud af ovnen og sat ind igen. Bortset fra Fannys snerpede forhold til homo-seksualiteten (der jo nok er bestemt af, at hendes forfatter er en mand) finder jeg bogen bekræftende og sund. Jeg er lykkelig for den og håber, at den må finde vid udbredelse i Danmark, hvor den vil virke til gavn og glæde for adel og borger.

Advokat Hanne Budtz:

På Deres anmodning har jeg læst "*Fanny Hill*". Man spørger, om bogen er skadelig? — så skadelig at den ikke bør udgives?

Der skulle for mig tungtvejende grunde til for gennem et forbud at hindre nogen i at læse litteratur selv i denne udpræget og alsidigt erotiske genre. Læsning betragtes jo i almindelighed som en vej til oplysning, og jeg mener ikke, at "*Fanny Hill*" kan være skadelig.

Om sammenligning kan gøres med andre genrer kunne nævnes en række kriminal- og forbryderromaner, som er tilgængelige, og som netop virker perverse eller forrående på læseren.

Formand for Den danske Forlæggerforening, cand. mag. Ole Restrup:

Man har været så venlig at tilstille mig et eksemplar af romanen "*Fanny Hill*" og bedt mig udtale min mening om bogen uden at tage stilling til spørgsmålet pornografi.

Efter at have læst bogen skal jeg som min opfattelse udtale følgende:

Det er dog en pudsig bog, denne fiktive brevroman fra det 18. århundredes robuste rokoko-London.

Handlingen er banal og sentimental: Den landlige uskyldighed indfanges straks efter dagvognens ankomst til storbyen af den emsige bordelværtinde, optrænes af sagkyndige i verdens ældste kvindefag, men stikker af med en ung mand, hun forelsker sig i. Hans strenge fader sender ham til kolonierne, og Fanny går fra seng til seng. Tre år efter har hun tjent sig en formue, trækker sig tilbage og møder — hvor heldigt — den elskede, som hun ægter og sidenhen lever lykkeligt med.

Milieuskildring og tidskolorit er der egentlig forbløffende lidt af i bogen.

Forfatterens interesse samler sig helt om Fannys erotiske oplevelser i sengen med de mange skiftende partnere, fra først til sidst ledsaget af elegant detaljerede skildringer af samlejets faser og de mandlige og kvindelige organers reaktion under begivenhederne.

Med et smil må man konstatere, at romanen havde vundet i effekt, hvis forfatteren havde anvendt sine virkemidler med noget mere økonomi, idet læseren ikke undgår en vis træthed ved de lidt for hyppige gentagelser af samme handling, hvor kun den mandlige partners alder og sociale placering giver en beskeden variation. Heltinden accepterer at samleje kan finde sted

med tilskuere, måske som et pikanteri. men tager stærkt afstand fra sadisten, hvor en pisk er et nødvendigt incitament for at fremkalde en normal reaktion, og hun er så moralsk forarget over homoseksualitet, at hun melder de implicerede til politiet.

Bogen lyser af godt humør og at en afvæbnende sanselig glæde ved den seksuelle oplevelse. Uheldigvis har forfatteren gjort sin heltinde til en offentlig pige. og det er muligvis derfor, bogen vækker forargelse. Havde det sociale lag været et andet, havde den næppe vakt samme opsigt. Imellem denne bog og vor tid ligger den victorianske periodes reaktion mod forrige tiders letsind, en reaktion, der endnu ubevidst gør sig gældende i vort samfund, og som vi alle efter evne bekæmper som livshæmmende. De sidste 30 års litteratur bærer til fulde præg af, at det atter er tilladt at beskæftige sig med erotiske oplevelser i romanform.

Det ville være uden mening, om den 200-årige roman, selv om den ikke er et udødeligt kunstværk i sig selv, ikke fik lov til at udkomme på dansk, tilmed da den fremtræder i så fremragende en oversættelse, der formidler en æstetisk glæde ved sin rokokkoelegance.

Forfatteren Tom Kristensen:

Der er egentlig noget forkert i at bede en 70-årig, helbefaren læser om et responsum om John Cleland's "Fanny Hill". Læseren burde være langt yngre. Men jeg vil forsøge.

Pornograf i betydning beskrivelsen af en glædespigens liv, og i den henseende er "Fanny Hill" pornografisk. At skildringen af en glædespigens liv må bestå af en række samlejeskildringer er givet, og forskellen mellem "Fanny Hill" og andre glædespigeromaner er bare den, at "Fanny Hill" ikke er dyster og særlig moralsk, selv om John Cleland til slut gør et skrabud for dyden. som man ikke tror på, snarere smiler ad.

John Cleland har skrevet romanen for at tjene penge, hvor skrækkeligt Men der er sket det mærkelige, at denne skælmester, som for det første vidste, at samlejeskildringer i længden virker kedelige og monotone og for det andet har villet undgå tabuord, har udvist en sådan opfindsomhed i at finde omskrivninger og variationer, at romanen stilistisk set er kunstnerisk. Det afsnit om sadisten og Fanny er et psykologisk kup. "Fanny Hill" fortjener derfor sin plads i litteraturhistorien.

Ved en dom i 1957 blev "Fanny Hill" forbudt i Danmark; men siden den tid er der her i landet udkommet mange erotiske bøger, ligeså indgående og intime i skildringen af samlejet, og de er ikke blevet forbudt. Det ville derfor volde forvirring, hvis "Fanny Hill" nu igen blev beslaglagt. At den vækker erotisk følelse, er ikke så sært. Det gør ethvert kunstværk om kærlighed. Det kan den da ikke straffes for. Og så er den mere munter end Miller, Mykle og Frank Harris tilsammen.

2. Anklagen

Tiltalen mod Thaning og Appels to direktører, Frits Godfred Hartmann og Niels Johan Helweg-Larsen for den planlagte udgivelse lød på overtrædelse af

straffelovens paragraf 234, stk. 1, nr. 2, jfr. stk. 2, jfr. straffelovens paragraf 21.

Paragraf 234 lyder:

Stk. 1. Med bøde, hæfte eller under skærpende omstændigheder med fængsling indtil 6 måneder straffes den, som

- 1) tilbyder eller overlader en person under 18 år utugtige skrifter, billeder eller genstande,
- 2) offentliggør eller udbreder eller i sådan hensigt forfærdiger eller indfører utugtige skrifter, billeder eller genstande,
- 3) foranstalter offentligt foredrag, forestilling eller udstilling af utugtigt indhold.

Stk. 2. Begås de ovenfor nævnte handlinger i erhvervsmæssigt øjemed, kan kun under særlig formildende omstændigheder straf af bøde anvendes.

Stk. 3. Den, der for vindings skyld offentliggør eller udbreder eller i sådan hensigt forfærdiger eller indfører skrifter eller billeder, der, uden at de kan anses for egentlig utugtige, udelukkende må antages at have forretningsmæssig spekulation i sanselighed til formål, straffes med bøde eller hæfte indtil 1 år.

Paragraf 21 indeholder straffelovens bestemmelse om straf for "forsøg" på ulovlige handlinger — altså her forsøget på den påståede overtrædelse af 234.

De tiltalte blev d. 13. april 1964 frikendt ved Københavns Byret.

Anklagemyndighederne appellerede dommen, og sagen blev herefter behandlet i Østre Landsrets 1. afdeling. Landsrettens dom blev afsagt den 3. november 1964 og resulterede i en stadfæstelse af byrettens dom, idet tre af rettens dommere slog fast, at "der ikke er tilstrækkelig anledning til at henføre bogen "Fanny Hill" under det strafferetslige utugtsbegreb".

De tre andre dommere skrev i deres udtalelse: "Handlingsforløbet i bogen er af banal karakter, og der ses ikke at være knyttet nogen litterær eller kulturel interesse til bogens indhold i det hele taget. Fremstillingerne af de seksuelle forhold er meget detaljerede og virker i høj grad anstødelige. Efter disse medlemmers opfattelse må bogen derfor betegnes som utugtig i straffelovens forstand...."

På Rigsadvokatens foranledning blev landsrettens dom anket til Højesteret. Her kom sagen til behandling 7. og 8. april 1965.

3. af Anklagerens procedure i Højesteret

(...)

Forbudet mod utugtige værker indeholder muligheden for en konflikt med åndsfriheden. Det kan true kunstnerisk og videnskabelig produktion. For at

undgå den konflikt rejses der ikke tiltale overfor værker med en alvorlig intention — idet der dog er en reservation overfor værker med særlig grove skildringer.

Det er således en klar linie, der er fulgt, men den rummer en vanskelighed, for den gør det nødvendigt at foretage en vurdering, som går ud over det rent retslige, en vurdering af det kunstneriske. Men følger vi ikke den linie, er alternativet, at man enten må tage alle arbejder med skildringer at kønslivet op til prøvelse, eller at man helt opgiver at håndhæve paragraf 234. Ellers bliver den rene vilkårlighed rådende.

Et eksempel på den vilkårlighed har man i den dom, som 11. december blev afsagt af Københavns byret over en boghandler, som havde forhandlet en række Olympia Press-bøger. Blandt de bøger, som ikke blev konfiskeret, var A Night in a Morish Harem. Den bog er et af de klassiske pornografiske værker med blandt andet en skildring af samleje på en hingst og samleje med en hingst.

For "Fanny Hill" vedkommende kan der ikke blive tale om nogen konflikt med åndsfriheden. Den er skrevet, udgives og bliver købt alene på grund af dens evne til at virke erotisk opildnende. Dens fortjeneste er i alt væsentligt at den har nogen kulturhistorisk interesse. Men det er ikke tilstrækkelig frifindelsesgrund. Det er ikke derfor den udgives og læses. Konsekvensen af at tillade den ville blive, at man også måtte frigive de Sades bøger, der har i det mindste lige så stor kulturhistorisk interesse.

Der henvises til, at bogen er fri for obscøne ord, at den har stilistiske kvaliteter og at skildringen er båret af en vis friskhed. Det kan siges. Men de egenskaber er ikke tilstrækkelige. Hensigten med bogen er utvetydigt pornografisk. Åndsfriheden lider ingen skade ved et forbud mod den.

4. af Forsvarerens procedure i Højesteret

(...)

Anklageren hævdede, at hvis "Fanny Hill" frifindes, bliver der intet tilbage, som kan dømmes efter paragraf 24. Men ingen har vel noget krav på, at en paragraf fra 1930 fortsat skal kunne anvendes. Det er før set, at en paragraf er svundet bort på grund af ændringer i livssynet. Det gælder for eksempel paragraf 178 om forargeligt samliv. Den blev til sidst strøget med henvisning til den "almene retsfølelse" og på grund af dens "efterhånden ganske forsvindende anvendelse". En sådan udvikling kan så meget lettere ramme paragraf 234, som det netop er forudsat, at vurderingerne her skal følge med tiden.

Men i øvrigt er jeg ikke enig i, at en frifindelse vil gøre paragraf 234 illusorisk. Det fremgår netop af den nylige byretsdom over en boghandler. Den skelner mellem de 25 indklagede bøger, dømmer de 20 og frifinder de 5.

Man kan spørge, om det ikke er folketinget, som skal tage stilling til spørgsmål af den art. Nej, det er det ikke det er netop domstolene, der i stadig kontakt med, hvad der sker, skal kontrollere udviklingen. Det er den smidighed, der blev markeret med frifindelsen af Freddie. med kendelsen om "Den duftende Have" på trods af den tidligere dom og med frifindelsen for "Fanny Hill" i

byretten og landsretten. Selvfølgelig kunne man ophæve 234 helt, men det er et andet spørgsmål. Den eksisterer. Det er pålagt domstolene at fortolke den, og både efter teori og praksis skal værker af kunstnerisk værdi ikke dømmes, enten værdien er større eller mindre. Efter Henry Miller bør der ikke mere straffes for bøger, som kan kaldes litteratur, selv om de har nok så indgående skildringer af kønslivet.

Konventionen af 1910 og 1923 kan ikke bruges som argument for domfældelse. De hverken kan eller skal diktere domstolene, hvordan loven bør fortolkes. Når statsadvokaten nævnte, at Sverige, som tillader "Fanny Hill", ikke har underskrevet konventionerne, skal jeg gøre opmærksom på, at Canada, hvor den også er udkommet uantastet, har tiltrådt begge konventioner.

Statsadvokaten mener ikke, en domfældelse i denne sag vil knægte åndsfriheden. Nej, ikke i den forstand, at en nulevende forfatter hindres i at offentliggøre sit arbejde. Men det er og bliver et frihedsindgreb at forbyde en bog.

5. Højesterets dom

UDSKRIFT AF HØJESTERETS DOMBOG

i sagen nr. I 242/1964.

Rigsadvokaten mod Frits Godfred Hartmann og Niels Johan Helweg-Larsen. I tidligere instanser er afsagt dom af Københavns Byret den 13. april 1964 (9. afd.) og af Østre Landsret den 3. november 1964 (I afd.).

I denne sag blev af HØJESTERET mandag den 12. april 1965 afsagt sådan dom:

Den i denne sag af Østre Landsret afsagte dom er med Justitsministeriets tilladelse indanket for Højesteret af anklagemyndigheden med påstand om domfældelse i overensstemmelse med anklageskriftet.

De tiltalte har påstået stadfæstelse.

I pådømmelsen har deltaget syv dommere: Lorengen Trolle Gjerulff, H. A. Sørensen, le Maire, Hvidt og Schaumburg.

Fire dommere — Lorengen, Gjerulff, le Maire og Hvidt — lægger afgørende vægt på den frihed, der i nutiden råder med hensyn til skildring af seksuelle foreteelser, og på at der i overensstemmelse hermed i de senere år, uden at det har givet anledning til påtale, er fremkommet adskillige bøger, der i nævnte henseende er prægede af den mest vidtgående realisme. Set på denne baggrund findes det ud fra en helhedsvurdering af John Clelands mere end 200 år gamle bog, der efter nogle af de foreliggende erklæringer fra litteraturkyndige ikke er uden en vis litterær værdi, overvejende betænkeligt at fastslå, at bogen er utugt i straffelovens forstand, uanset at dens indhold hovedsagelig er stærkt detaljerede skildringer af seksuelle forhold. Der er herunder også taget hensyn til bogens stilistiske udformning og dens romantiserede milieu. Disse dommere stemmer herefter for at stadfæste dommen.

Dommer Trolle tiltræder det af flertallet anførte om betydningen af den i nutiden rådende frihed i omtalen og skildringen af seksuelle forhold. På

baggrund heraf finder denne dommer, der ikke tillægger de afgivne erklæringer om bogens litterære værdi betydning, at det er overvejende betænkeligt at anse den for strafbart utugtig. Det bemærkes herved, at dens alder, dens fortidige og urealistiske milieu og polerede sprogbrug i nogen grad findes at mindske det anstødelige i dens skildringer, og at den ikke i sit ydre udstyr er provokerende. Denne dommer stemmer herefter som flertallet.

Dommer H. A. Sørensen udtaler:

Seksuallitteratur med indgående og hæmningsfrie beskrivelser af kønsakten har gennem en årrække fået en sådan udbredelse i befolkningen, at det ikke længere kan lægges til grund, at en almindeligt herskende opfattelse fordømmer sådanne skildringer den grad, at de kan betegnes som kriminelt utugtige, ejheller selv om de er egnede til eller sigter til at virke erotisk opstemmende. Det har vel i mange tilfælde drejet sig om værker, hvis vidtgående frisprog af myndighederne er anset for legitimeret ved værkets litterære værdi, men heraf følger ikke, at den ovennævnte ændring i den almindeligt herskende opfattelse er begrænset til værker af litterær værdi. Det kan herefter ikke føre til domfældelse at hovedindholdet af "Fanny Hill" er detaillerede beskrivelser af kønsakten, og at beskrivelserne åbenbart skal tjene til erotisk opstemning af læseren. Idet bogen ikke i øvrigt findes at kunne betegnes som groft anstødelig, stemmer denne dommer ligeledes som flertallet.

Dommer Schaumburg finder ved afgørelsen at måtte lægge vægt på, at den altovervejende del af bogen består af fremstillinger af seksuelle forhold med i høj grad anstødelige, detaillerede skildringer af disse, herunder af deltagernes kønsorganer, potens og reaktioner under samlejer, og i nogle tilfælde med islæt af vold og sadisme, samt at disse skildringer kun er knyttet sammen af en spinkel og banal handling. Denne dommer finder, at bogen ikke har en værdi i litterær eller anden henseende, som kan berettiggørelse af de nævnte omfattende, anstødelige skildringer, og at bogen derfor — uanset den efterhånden i stigende grad anerkendte frihed i skildringen af seksuelle emner som led i litterære eller kunstneriske værker — må anses for utugtig i straffelovens forstand. Denne dommer ville herefter anse de tiltalte skyldige i overtrædelse af straffelovens § 234, stk. 1, nr. 2, jfr. stk. 2, og § 21, som angivet i anklageskriftet og fastsætte den forskyldte straf for hver af de tiltalte til 30 dagbøder, hver stor 100 kr., men en forvandlingsdom af hæfte i 30 dage. Der vil være at give dom efter stemmeflertallet.